

DIMENZIJE ANTROPOLOGIJE

NIKOLA SKLEDAR
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 572:1
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1983-09-27

Antropologija kao »znanost o čovjeku« (*anthropos*, grč. »čovjek«, *ta anthropina* »ono eminentno ljudsko«), još je neodređena nominalna definicija koja, međutim, sadrži više slojeva i značenja:

1. Antropologija kao znanost o čovjeku u dvojakom smislu:
 - a) Fizička antropologija koju nazivaju još »trećom biologijom«. Ona kao prirodna znanost obuhvaća sva znanja o čovjeku kao tjelesnom biću do kojih dolazi s pomoću metoda prirodnih znanosti.
 - b) Antropologija kao univerzalna znanost o čovjeku u najširem smislu riječi u kojoj se isprepliće više posebnih znanosti, budući da istražuje sličnosti i različitosti ljudskih kultura i civilizacija na Zemlji od početaka ljudske povijesti do danas. Tu spada i socijalna ili kulturna antropologija. Ona istražuje razvitak i širenje običaja i uporabe oruđa te ispituje kako oblici duha — mit, religija, umjetnost, filozofija, kao i znanost i tehnika, zadovoljavaju psihičke i društvene potrebe individuumu i kako osiguravaju njihovu socijalnu povezanost, tj. ona proučava čovjeka kao proizvod, ali i kao proizvođača kulture.
2. Filozofijska antropologija se u svom tematiziranju čovjeka služi rezultatima svih znanosti o čovjeku, tj. znanjima o svim aspektima čovjekova bića i života kao građom i izvorištem za njene univerzalne sintetičke refleksije kojima obuhvaća egzistenciju čovjeka i njen smisao u povijesti i kozmosu. Govoreći o osnovnim aspektima antropologije, prije svega filozofijskom i socijalno-antropologijskom, ukazali smo da su oni međusobno povezani, da filozofijsko-antropologijska refleksija rabi rezultate posebnih znanstvenih antropologija, kao i da svaka socijalno-antropologijska orijentacija, s druge strane, uključuje određeno socijalno-filozofijsko shvaćanje biti ljudskog društva, društvenosti i cilja društvenog kretanja i razvoja, a zatim i onto-antropologijsko shvaćanje naravi čovjekova bića i smisla ljudskog stvaralaštva.

Antropologija kao »znanost o čovjeku« (*anthropos*, grč. »čovjek«) generalna je sintagma, još neodređena i nerazgovjetna nominalna definicija koja, međutim, sadrži više slojeva i značenja. Njih ćemo sada pokušati razlučiti i rasvijetliti ih u njihovoj biti i specifičnosti.

Sam termin potječe još od Aristotela. On ga je, izgleda, prvi uporabio u *Nikomahovoj etici*, i to u smislu filozofijskog govora o čovjeku, tj. filozofije koja se bavi čvjekom kao takvim, onim eminentno ljudskim (*ta anthropina*).¹

Valja samo usput spomenuti da osim antroplogije ima još nekih disciplina što se bave čovjekom (ali nisu ni filozofija ni znanost), kao npr. antropozofija koja drži da čovjek ima moć dodira s višim svjetovima ili duhovima; ili pak čovjeka shvaćaju i elaboriraju preusko, kao npr. *psihologia rationalis* koja u primjeni ontologijskih principa na

¹ Usp. A. Diemer, *Philosophische Anthropologie*, Econ Verlag, Düsseldorf — Wien 1978.

složeno i višedimenzionalno biće — čovjek u vizuri ima samo dušu (*psihée*), iako shvaćenu šire nego u znanstvenoj psihologiji, tj. u smislu čovjekova vitalnog principa.

U suvremenoj antropologiji koja potječe od Feuerbachove i Marxove kritike religije i društva, a zatim i od Tylorovih i Frazerovih istraživanja primitivnih naroda i kultura, te konačno od Schelerove filozofije čovjeka, valja lučiti nekoliko osnovnih značenja i dimenzija antropologije:²

1. kao znanost o čovjeku u dvojakom smislu:

a) Fizička antropologija koju nazivaju još »trećom biologijom« (najadekvatniji naziv bio bi, slijedeći grčki izvor, *soma-tologija*). Ona kao prirodna znanost obuhvaća sva znanja o čovjeku kao tjelesnom biću do kojih dolazi s pomoću metoda prirodnih znanosti. Tu se, dakle, radi samo o jednoj dimenziji čovjeka, o onoj koja ne ovisi neposredno o društveno-povijesnom i kulturnom razvitku, nego koja je prije svega, proizvod prirodnog procesa, prirodne evolucije.³

b) Antropologija kao univerzalna znanost o čovjeku

U tom najširem smislu riječi ona sadrži više aspekata i s tim u vezi obuhvaća više posebnih znanosti, budući da istražuje sličnosti i različitosti ljudskih kultura i društava na Zemlji od početka ljudske povijesti do danas. Tu, osim lingvistike npr. koja utvrđuje različitosti i sličnosti ljudskih jezika i njihove aktualne veze i odnose, zatim arheologije koja istražuje materijalne ostatke prošlih kultura, pripada i socijalna ili kulturna antropologija.

Ona istražuje razvitak i širenje običaja i upotrebe oruđa te ispituje kako oblici duha — mit, religija, umjetnost kao i znanost i tehnika zadovoljavaju i namiruju psihičke i društvene potrebe individuuma i kako osiguravaju njihovu socijalnu povezanost. U jednu rečenicu, ona proučava čovjeka kao proizvod ali i kao proizvođača kulture u najširem smislu.

Valja ovdje naglasiti da ono što se u Americi pomišlja pod kulturnom antropologijom (Tylor), a u Britaniji pod socijalnom antropologijom (Frazer), u evropskoj tradiciji to je etnologija (*ethnos* »naroda«), tj. znanost o narodima, ali na primitivnijem stupnju razvitka.⁴ Etnologija sintetički obuhvaća sveukupnu materijalnu i duhovnu kulturu i socijalnu organizaciju, s jedne strane — tradicioinalne evropske seljačke zajednice (potaknuta nacionalnim romantizmom), a s druge strane, primitivnih plemena bez pisane povijesti (potaknuta kolonijalnim osvajanjima).

² Usp. R. Supek, *Psihologija i antropologija*, Nolit, Beograd 1981. Supek tu navodi Levi-Strausovu klasifikaciju za UNESCO.

³ Usp. R. Supek, *op. cit.*

Supek na temelju rezultata istraživanja francuske genetičke psihologije (Wallon, Piaget), upozorava da ne valja oštro lučiti fizičku antropologiju kao prirodnu znanost od socijalne antropologije kao društvene znanosti (kako to čini njemačka antropologija), jer je teško oštro i potpuno razdijeliti fizičku stranu čovjeka od kulturno-duhovne, ono što je nastijeđeno od stečenog u različitim uvjetima društvenog života. S tim je u vezi i premošćivanje jaza između »prirode« i »kulture«, budući da se i tu radi o stanovitom interakcijskom odnosu, »prirodnoj sposobnosti« za kulturu i razvijanju prirodnih dispozicija pod utjecajem kulture.

⁴ Usp. V. Erlich, *U društvu s čovjekom*, Liber, Zagreb 1978.

U njen predmet onda spadaju: oruđa, rukotvorine, folklor, umjetnost, običaji, pravo, institucije, vrednote, vjerovanje.

Socijalna ili kulturna antropologija u modernijem smislu riječi aplicirana je na suvremenost i stavlja težište na kulturno-duhovnu dimenziju čovjeka.⁵ Za razliku od etnografije, koja samo opisuje materijalnu kulturu pojedinih naroda na primitivnijem stupnju razvitka, i etnologije, koja je na višoj razini apstrakcije te uspoređuje i sintetizira taj etnografski materijal, socijalna ili kulturna antropologija teži sintezi svih spoznaja o stvaranju i razvitku kultura, i to ne samo u vezi s promjenama u društvenoj strukturi i organizaciji, već i kao aspekt ljudskog razvitka uopće, tj. s obzirom na čovjekov položaj i trajanje u vremenu i prostoru. Njen predmet su, prema tomu, svi narodi i njihove kulture, njihovo nastajanje, razvoj i nestajanje. Ona istražuje jedinstvene, jednokratne i neponovljive povijesne pojave, i pravilnosti, nastojeći s pomoću uspoređivanja različitih kultura i uvjeta koji su doveli do tih razlika, njihovom sintezom i generalizacijom doprijeti do univerzalno ljudskog.

Danas ona nastoji pokazati razliku između tzv. »prirodne sredine« u kojoj su ljudi živjeli prije i tzv. »tehničke sredine« u kojoj živi suvremeni urbani čovjek, i bavi se osobito utjecajem suvremene kulture, običaja, uvjerenja, znanja i ostalih oblika duha na formiranje ličnosti i egzistenciju suvremenog čovjeka. Dakle, u socijalnu ili kulturnu antropologiju ne ubrajamo samo ona istraživanja koja ispituju utjecaj primitivnih kultura na ličnost primitivnih ljudi (M. Mead), već i ona koja istražuju međusobni utjecaj suvremene kulture i čovjeka današnjice (E. Fromm, K. Horney).

Suvremena antropologija usmjerena je kritički na moderno društvo industrijske civilizacije koje velikim dijelom svojim urbanim ritmom i senzacijama uzrokuje stresove i pojavu neurotskih ličnosti.

Socijalna antropologija je u suvremenoj znanosti o društvu i čovjeku grana, dio sociologije u širem smislu riječi.⁶ Naime, društvo kao predmet sociologije tvore tri osnovna relativno samostalna i cjelovita dijela:

- a) Strukturom i organizacijom društvenih grupa (društvenošću), njihovom dinamikom i razvojem bavi se sociologija u užem smislu riječi.
- b) Pojedincom u kolektivu, njegovom socijalizacijom i individualizacijom, utjecajem kolektiva na pojedinca i psihologijom kolektiva bavi se socijalna psihologija.

⁵ Treba napomenuti da je moguća suptilna distinkcija između socijalne i kulturne antropologije. Socijalna antropologija po toj distinkciji težište stavlja na društvenu organizaciju i čovjekove oblike duha (Frazer), a kulturna antropologija na čovjekove proizvode i djelatnost (*homo faber*) u smislu mijenjanja njegove okoline da bi se održao (Tylor).

⁶ Usp. R. Supek, *Sociologija*, ŠK, Zagreb 1967.

⁷ Kultura (*colere*, lat. »gajiti«, »oplemenjivati«; »usavršavanje nečega za određenu svrhu«) znači istovremeno i stvaralački proces i ono što je s tim aktom stvoreno, tj. aktivno oplemenjivanje, usavršavanje prirodnih datosti, urođenih osobina čovjeka, ozbiljenje ideje humaniteta, a izvedeno, to je cjelokupnost materijalne i duhovne proizvodnje i tvorevina kojima čovjek tijekom povijesti zadovoljava svoje ljudske potrebe.

c) Kulturom kao izrazito povijesnom ljudskom kategorijom⁷ bavi se socijalna ili kulturna antropologija.

Između ove tri grane sociologije, kako je vidljivo, nema oštre granice jer se one dijelom preklapaju, a i dopunjuju u pristupu složenim društvenim pojavama.⁸ Tako npr., kako upozorava R. Supek, nije moguće pročitati strukturu i organizaciju jednog složenog radnog kolektiva, a da ne ispitujemo društvene odnose u njemu (sociologijski aspekt), zatim načine kako pojedinci doživljavaju te odnose (socijalno-psihologijski aspekt), ali i promjene mentaliteta članova kolektiva pod utjecajem industrijalizacije, »tehničke sredine«, automatizacije itd. (socijalno-antropologijski aspekt).

I na kraju, kada je riječ o socijalnoj ili kulturnoj antropologiji valja svagda imati na umu njenu povezanost s filozofijskom antropologijom.

Baveći se čovjekovom kulturom i njenim povijesnim razvojem, utjecajem kulturnih i društvenih tvorevina na oblikovanje ljudske osobnosti i vrijednosnog sustava te na promjenu mentaliteta, odnosa prema svijetu i načina života, socijalna ili kulturna antropologija polazi nužno od nekih onto-antropologijskih i socijalno-filozofijskih pretpostavki i shvaćanja o naravi i biti čovjekova bića (kao stvaralačkog bića, kao proizvođača i proizvođača kulture npr.), zatim o biti ljudske društvenosti i kulture, te shvaćanja smisla čovjekove povijesti i cilja njena razvoja (npr. uspostavljanje doista ljudskog društva, permanentno humaniziranje, kultiviranje čovjekova svijeta ozbiljenjem kulturno humanih vrednota, ili pak potpuno skladno funkcioniranje sistema npr. u kojem se uloga pojedinca svodi na funkcionalni dio harmonične cjeline), a što se nikada ne može do kraja i bez ostatka empirijski verificirati, nego svagda u osnovi ostaje vizijom, idealom, ostaje dakle u biti jedna meta-fizička, filozofijska dimenzija.

Tu značajku humanističkih znanosti uopće, njihovu zavisnost i utemeljenost u filozofiji pregnantno je izrekao francuski sociolog i filozof L. Goldmann.⁹

⁸ Socijalna psihologija i socijalna antropologija kao dijelovi sociologije u širem smislu sastavnice su antropologije kao univerzalne znanosti o čovjeku, tj. ukupnosti znanosti o čovjeku kao živom, svjesnom i društvenom biću, kao određenoj cjelini (»totalnom čovjeku«). Nadalje, sociologija u užem smislu i socijalna psihologija, iako komplementarne, nisu identične, kao što misli Mac-Dougall npr. (»sociologija ili kolektivna psihologija samo je odjeljak psihologije«). Po njemu, njihov je predmet »duh grupe« (*Group Mind*). Međutim, tu se radi o apstrahiranju i odvajanju svijesti grupe od njenog konkretnog »materijalnog« supstrata, jer u društvu uz ili iza kolektivnih predodžbi i svijesti postoje i drugi važni elementi — sami ljudi, pojave, grupa sama sa svojom strukturom, organizacijom i funkcioniranjem (dinamikom).

Prema tomu, socijalna psihologija koja se bavi kolektivnom svijesću i njenim utjecajem na individualnu, integralni je dio sociologije u širem smislu koja je pak dio antropologije kao univerzalne znanosti o totalnom čovjeku. (Usp. M. Mauss, *Sociologija i antropologija*, Prosveta, Beograd 1982). Naime, udio je kolektivnih predodžbi, ideja, emocija i običaja doista veoma značajan za život društva i pojedinaca (čija je uloga također aktivna), tako da je tu dodirna točka, prostor preplitanja (a ne granica) i zajednički predmet (kolektivni osjećaji, ideje, mentalitet, ličnost u društvu, oblik zajednice koji je najpogodniji da zadovolji individualne i društvene potrebe razvijene ličnosti) socijalne psihologije, socijalne antropologije i sociologije u užem smislu riječi.

⁹ Usp. L. Goldmann (Goldmann), *Humanističke nauke i filozofija*, Kultura, Beograd 1960.

Budući da filozofija, kaže on u »Predgovoru« svom djelu *Humanističke nauke i filozofija*, izriče spoznaje o ljudskoj naravi, o odnosu čovjeka prema drugim ljudima i ljudi prema kozmosu, onda te istine (dakako, ne definitivne), treba da se nalaze u temelju humanističkih znanosti. Te znanosti onda, naglašava on, treba da su i filozofijske kako bi bile i znanstvene.

Osim toga, tu su i gnoseološki pretpostavke o mogućnosti spoznajnih dometa i domašaja spram složenog i zamršenog predmeta antropologije — čovjeka samog i načina organiziranja njegova društvenog života, njegove materijalne i duhovne kulture, te zakonitosti, ili bar pravilnosti njena mijenjanja i razvoja. Naime, kad ne bi pretpostavljala određenu pravilnost u razvoju kulture i organizacije života, kao i mogućnost otkrivanja te pravilnosti, socijalna ili kulturna antropologija kao znanost ne bi imala *raison d'être*. (Radikalni skepticizam kao filozofijska podloga u znanosti uopće nije moguć, dak je metodička skepsa, a ne naivni optimizam, neophodna.)

2. Filozofijska antropologija u svom tematiziranju čovjeka služi se rezultatima svih znanosti o čovjeku, tj. znanjima o svim aspektima čovjekova bića i života kao građom i izvoristom za njene univerzalne sintetičke refleksije kojima obuhvaća egzistenciju čovjeka i njen smisao u povijesti i u kozmosu. Pitanja o biti i naravi čovjekovoj, njegovoj povezanosti i ulozi u ljudskoj zajednici, kao i o njegovom položaju i svrsi u kozmosu uopće, pitanja su koja čine predmet i zadatak filozofijske antropologije. S obzirom na fokusiranje određenih pitanja o čovjeku i njegovoj ulozi, dijelimo je na: kozmocentričnu koja nastoji prije svega shvatiti pojavu i mjesto čovjeka u kozmosu (Scheler)¹⁰ i antropocentričnu koja pak nastoji čovjeka i njegov smisao shvatiti kroz njegovo vlastito djelovanje u povijesti (Marx).

Ono što je konstitutivno za svaku filozofijsko-antropološku poziciju i orijentaciju jest da joj je imanentna određena antropo-metafizika, tj. da implicira specifičnu nadempirijsku koncepciju čovjeka, nadosjetilnu »sliku« čovjeka.

U tom se smislu onda može govoriti npr. o kršćanskoj antropologiji u kojoj se narav čovjeka određuje dogmatski. Čovjek je božje stvorenje (kreatura) stvoreno na »sliku i priliku« božju.

To je eminentno metafizička pozicija (i metodološki gledano), budući da polazi od jednog određenog, apsolutnog principa i staništa te zatvara mogućnost svakog drugog pristupa. Zatim, može se govoriti o egzistencijalističkoj antropologiji npr. u kojoj je čovjek »bačenost u svijet«, gdje sama egzistencija prethodi, tj. sama tvori vlastitu esenciju.

I marksistička antropologija po kojoj je čovjek biće prakse, stvaralačko i samo-stvaralačko biće, proizvođač iz prirode u povijest, a smisao ljudskog života i povijesti u angažmanu na ozbiljenju doista humanog društva i čovjeka, također sadrži jednu filozofijsku, onto-antropološku dimenziju koja se ne može bez ostatka empirijski verificirati i kao takva prihvatiti.

¹⁰ Usp. M. Scheler, *Položaj čovjeka u kozmosu*, Logos, Sarajevo 1960, pogovor V. Filipović.

Nadalje, unutar filozofijske antropologije valja imati na unu još jednu distinkciju. Treba je razlikovati:

a) kao disciplinu sistematske filozofije (i to mladu, iako su problemi stari, ali postavljani u drugim disciplinama), tj. kao ontologiju čovjeka koja ontologijske principe primjenjuje na biće — čovjek, pitajući se i odgovarajući na pitajne što čovjek jest, što je razlog, temelj, svrha i smisao njegova postojanja, dakle, »što je čovjek kao takav i uopće« (K. Löwith). Njena zadaća je elaboriranje fenomena, elemenata i principa što pripadaju »čovjeku kao čovjeku«.

U tom smislu ona nije aspolutna, zatvorena disciplina, već sadrži nužno neke pretpostavke o čovjeku, obuhvaća vlastitu tradiciju i povijest u kojoj su se ideje o čovjeku mijenjale i razvijale, zatim znanstvene spoznaje o čovjeku koje se uvećavaju, duh vremena, »objektivni duh« (Hegel), budući da svako vrijeme, svaki povijesni trenutak ima svoja tematska središta, svoje centralne teme, i konačno, sadrži misličevo osobno, neposredno iskustvo, životni *apriori* (Dufrenne), njegovo doživljavanje života, jer filozofija, osim što je »svoje vrijeme mislima obuhvaćeno« (Hegel), osim što izražava i nešto opće, univerzalno, nadvremenito, svagda i svugdje aktualno, kazuje i autorov personalizam, njegovo shvaćanje i doživljavanje čovjekova svijeta.¹¹

b) Osim kao filozofijska disciplina, antropologija postoji kao jedan moderan pravac, smjer u filozofiji, koji se javio dvadesetih godina našeg stoljeća, a čiji je utemeljitelj Max Scheler (*Položaj čovjeka u kozmosu*), a kasnije značajni predstavnici su Plessner, Gehlen, Cassirer.

No, valja napomenuti da se moderna antropologija korijeni u novovjekovnom antropocentrizmu, tj. u antitezi srednjovjekovnoj teologijskoj koncepciji svijeta i čovjeka kao božjeg stvorenja, a na temelju dostignuća u prirodnim i u povijesnim znanostima. Već u njemačkoj klasičnoj filozofiji, a pogotovo u Feuerbachovoj antropologiji čovjek se, nasuprot kršćansko-kartezijanskom dualizmu duše i tijela (Descartes), shvaća više cjelovito, kao jedinstvo ta dva principa. Još više to dolazi do izražaja u »filozofiji života« (*Lebensphilosophie*) koja naglašava jedinstvo života, tj. znatniju ulogu nagonskih, afektivnih, emocionalnih, podsvjesnih momenata za život samog duha.

Osnovno pitanje modernog antropologijskog pravca u filozofiji jest: što je to po čemu je čovjek čovjek, tj. što je to specifično ljudsko što čovjeka razlikuje kao dio cjeline svijeta, koja je čovjekova ontička *differentia specifica* u kozmosu? No, ne više u odnosu na Boga, već u odnosu na životinju (što je utjecaj evolucionizma i genetičke psihologije).

Schelerov odgovor na to pitanje jest da to nije ni inteligencija, ni sposobnost učenja ili uporaba oruđa, jer u tim sposobnostima postoji samo razlika u stupnju razvoja, već je to (*Geist*) koji nije više u službi biologijskih potreba prilagodbe i preživljavanja u jednom darvinističkom smislu riječi i koji je od tog biopsihologijskog polja nezavisan i nedeterminiran. Duh može tome tjelesnom, nagonskom

¹¹ M. Dufren (M. Dufrenne), *Za čoveka*, Nolit, Beograd 1973.

reći »ne«, od toga se i od svijeta distancirati (askeza), pretvoriti ga u svoj predmet, spoznati ga i mijenjati prema svojim unutrašnjim potrebama (dualizam duha i duše, a ne duše i tijela).

Shodno filozofskog credu da čovjek treba da bude središnjom temom filozofiranja, u fokusu interesa spomenutog antropologijskog pravca u filozofiji i jest čovjek, njegovo mjesto i uloga u svijetu. U ovaj pravac mogli bismo uvrstiti i egzistencijalista A. Camusa koji je u svom djelu *Mit o Sizifu* rekao da je osnovno i prvo pitanje filozofije čovjek i smisao njegova života, a tek onda dolazi ostala teorijska znaliželja (*thaumazein*), ostala filozofijska ontogenocologijska i druga pitanja o bitku, spoznaji itd. Nadalje, iz stanovišta o čovjeku u cjelini kao središtu zanimanja filozofije imaju kao iz ishodišta biti filozofijski i znanstveno tematizirani svi aspekti čovjekova bića — spoznajni, moralni, estetski, psihički i tjelesni pa su onda filozofijske i znanstvene discipline koje ih teorijski elaboriraju — gnoscologija, etika, estetika, psihologija, biologija, samo uže ili specijalne antropologije. Osim toga, kada je riječ o uspostavljanju prevladavajuće »slike čovjeka«, shvaćanja čovjeka u pojedinim znanstvenim disciplinama i duhovnim područjima, može se govoriti o tijesnoj povezanosti i zavisnosti posebnih znanstvenih antropologija, kao i religijskih i umjetničkih, s filozofijskom antropologijom, budući da je svaka »slika čovjeka«, svako shvaćanje čovjeka u osnovi filozofijske naravi, bile toga spomenute znanstvene i ostale antropologije svjesne ili ne, priznale to one ili ne.

Govoreći o osnovnim aspektima antropologije, prije svega filozofijskom i socijalno-antropologijskom, ukazali smo da su oni međusobno povezani, da filozofijsko-antropologijska refleksija rabi rezultate posebnih znanstvenih antropologija, kao i da svaka socijalno-antropologijska orijentacija, s druge strane, uključuje određeno socijalno-filozofijsko shvaćanje biti ljudskog društva, društvenosti i cilja društvenog kretanja i razvoja, a zatim i onto-antropologijsko shvaćanje naravi čovjekova bića i smisla ljudskog stvaralaštva.¹²

Ova teorijska »pupčana veza« socijalne i filozofijske antropologije ima i svoje metodologijske reperkusije. Te reperkusije očituju se prije svega u zajedničkoj upotrebi nekih općih metoda mišljenja i spoznaja uz napomenu da osim tog metodologijskog zajedništva postoje neke osnovne metodologijske razlike između filozofijske i socijalne antropologije što proizlaze iz razlike između biti filozofije i znanosti uopće.

Kada je riječ o spomenutom metodologijskom zajedništvu socijalne i filozofijske antropologije (naravno radi se o istoj orijentaciji, opredjeljenju, marksističkom npr., a ne o različitim orijentacijama),

¹² Naime, shvaćanja ljudske prirode, društvenosti, zajedništva, angažmana kao pretpostavke i polazišta leže u temelju svih socijalno-antropologijskih orijentacija i istraživanja, koja pak raznolikošću i bogatstvom svojih objekata i njihovih sadržaja i oblika pokazuju na koje se sve dramatske ali i kreativne načine čovjek kao generičko biće borio i nastojao ne samo preživjeti i održati se naspram prirode nego i svoj život osmisliti, humanizirati i oplemeniti.

Stoga se razloga strogo pozitivistički i empiristički orijentirana antropologija čini na deskripciju ili pak samo na neke kvantitativne odnose reduciranom, ograničenom disciplinom, kojoj u odnosu na čovjeka izmiče ono bitno, ono eminentno ljudsko (ta anthropina — Aristotel) kao srž, svrha i smisao svake antropologije, a što se povijesno mnogostruko manifestira u raznolikim društvenim i kulturno-duhovnim varijantama.

onda je na djelu ponajprije dijalektička (nasuprot metafizičkoj) metoda, koja čovjeka i njegovo društvo, njegovu materijalnu i duhovnu kulturu gleda kao mijenu, proces, razvitak kroz suprotnosti i uslijed njih, dakle, kao nezavršenost, nedokončanost, otvorenost.

Podsjećamo da jedno od etimologijskih značenja i interpretacija pojma čovjek (*anthropos*) glasi da je on biće rasta, rascvjetanosti, razvitka.

No ipak, makar samo usput, treba upozoriti da ovdje valja biti oprezan, metodički skeptičan. Naime, iako je čovjek biće u mogućnosti da bude drugačiji, nov, čovječniji, da vizijom novog budućeg svijeta, oslobođenog od ekonomskih, ideologijskih i ostalih društvenih i ljudskih suprotnosti starog još neljudskog svijeta kao dinamičkim motivom svojih povijesnih nastojanja, kao svjetionikom na otvorenom obzoru budućnosti kojem treba stremiti, permanentno humanizira svoj život, da neprestano prevladava tamnije, slabije svoje strane onim svjetlijim ljudskim, ipak ostaju prijeporna i diskutabilna pitanja o onto-antropologijskom ustrojstvu ljudskog bića koje ne valja simplificistički apsolvirati, budući da je čovjekova narav žilava i otporna na povijesne promjene, postojana u nekim svojim aspektima usprkos povijesnim promjenama i kao takva moguća i realna unutrašnja prepreka bitnog, radikalnog mijenjanja čovjekova svijeta.

Osobito je nepromjenljiva u nekim svojim metafizičkim dimenzijama — konačnosti, smrtnosti prije svega, zatim i stalna u pitanjima o tajni početka i zagonetkama smisla, na koja nije moguć jednoznačan i zadan odgovor. U tome onda i jest izvor različitih filozofija, umjetnosti i religije, kao i njihova šansa za budućnost.

Nadalje, zajedničko je filozofijsko-antropologijskoj refleksiji, filozofijskom govoru o čovjekovoj prirodi i smislu i znanstvenom socijalno-antropologijskom pristupu njegovoj materijalnoj i duhovnoj kulturnoj proizvodnji i tvorevinama da upotrebljavaju neke univerzalne metode teorijskog mišljenja, npr. dedukciju koja polazi od nekih općih znanja, zamisli ili pretpostavljenih općenitosti, a u kojoj je dijalektički uronjena indukcija, zatim sintezu i analizu — razabiranje i sabiranje elemenata u neku cjelinu, te generalizaciju i apstrakciju što možemo nazvati fenomenologijskom redukcijom (eliminacija svega akcidentalnog i usmjerenje na bitno i općenito).

Što se pak tiče spomenute osnovne metodologijske razlike između filozofijske i socijalne antropologije, ona se sastoji u tome što je osnovni postupak filozofijskog pristupa misaono promatranje, zrenje biti čovjeka (što, dakako uključuje i intuiciju), znači transcendentarno promatranje nasuprot teorijsko-empirijskog znanstvenog pristupa i empirijskih tehnika znanstvene metode socijalne antropologije, budući da, za razliku od znanosti, filozofija ne mora (a i ne može) imati empirijski odnos prema svom intencionalnom predmetu.

Nikola Skledar: THE DIMENSIONS OF ANTHROPOLOGY

S u m m a r y

Anthropology meaning the »science of man« (the Greek word anthropos — man, ta anthropina — that which is eminently human) is still a vague nominal definition which nevertheless contains a number of layers and significations:

1. Anthropology as a science of man in a twofold sense:

a) Physical anthropology which is also known as the »third biology«. As a natural science it includes the complete knowledge about man as a corporal being which it arrives at using the methods of natural science.

b) Anthropology as the universal science of man in the broadest sense of the word in which a number of particular sciences are interwoven, because it investigates the similarities and differences of human cultures and civilizations on earth from the beginnings of human history to the present day. Social or cultural anthropology are included here. It explores the development and diffusion of customs and the use of tools; it also investigates how the forms of the spirit — myth, religion, art, philosophy, as well as science and technology satisfy the physical and social needs of the individual and how they secure his social relationship, i. e. it studies man as the product but also as the producer of culture.

2. Philosophical anthropology which in its consideration of man uses the results of all the sciences about man. It employs knowledge about every aspect of man's being and life as the material and source for its universal synthetical reflections through which it encompasses the existence of man and its meaning in history and in the cosmos. Discussing the basic aspects of anthropologists, in the first place the philosophical and social-anthropological aspects, we have shown them to be mutually connected. It was seen that philosophic-anthropological thought employs the results of particular scientific anthropologies, as well as that each social-anthropological orientation, on the other hand, includes a specific social-philosophical conception of the essence of human society, of the aim of social movement and development, and finally an onto-anthropological conception of the nature of man's being and of the meaning of human creativity.